

VU Research Portal

Seks op afstand. Leefstijl, routine-internetactiviteiten en slachtofferschap onder meisjes van seksueel hinderlijk gedrag en seksuele dwang op Internet

Swier, C.; Wijkman, M.D.S.

published in

Tijdschrift voor Criminologie
2011

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Swier, C., & Wijkman, M. D. S. (2011). Seks op afstand. Leefstijl, routine-internetactiviteiten en slachtofferschap onder meisjes van seksueel hinderlijk gedrag en seksuele dwang op Internet. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53(3), 214-226.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Seks op afstand

Leefstijl, routine-internetactiviteiten en slachtofferschap onder meisjes van seksueel hinderlijk gedrag en seksuele dwang op internet*

Carolien Swier & Miriam Wijkman

De leefstijl- en routineactiviteitentheorie zijn gebruikt ter verklaring van slachtofferschap van seksueel hinderlijk gedrag op internet onder meisjes. Zij vulden op internet een vragenlijst in over hun ervaringen met dergelijke incidenten. De leefstijl van meisjes bleek sterk van invloed op de kans om seksueel lastiggevallen te worden op het internet. Meisjes die een riskante leefstijl vertoonden buiten het internet liepen bijna 2,5 keer meer risico om slachtoffer te worden dan meisjes die geen riskante leefstijl vertoonden. Bij een riskante leefstijl ging het vooral om het hebben van veel sekspartners. Routine-'internetactiviteiten' waren niet van significante invloed.

Introductie

De laatste jaren zijn in de media steeds meer geluiden te horen dat jongeren regelmatig seksueel worden lastiggevallen op het internet. Krantenkoppen als: 'Seks voor webcam onder dwang' (www.ad.nl, 2006) en 'Digitale kinderlokker kan de webcam overnemen' (de Volkskrant, 24 juni 2008) komen steeds vaker voor. Als we de media moeten geloven, lijkt het erop dat dit type zedendelicten vaker voorkomt en dat jongeren hier dikwijls het slachtoffer van worden.

Vooraf voor jongeren geldt dat een groot deel van hun sociale leven zich op het internet afspeelt en dat internet niet slechts wordt gebruikt voor zaken als het opzoeken van informatie of het regelen van bankzaken (Lenhart e.a., 2001). Jongeren volgen de ontwikkelingen van het internet op het gebied van mogelijkheden tot communicatie, zoals sociale netwerken, op de voet (Atkinson & Newton, 2010). Vanwege deze verhoogde activiteit op internet lopen jongeren meer risico dan volwassenen om in contact te komen met personen die als doel hebben om hen kwaad te doen. Deze personen zijn hierin niet langer beperkt door de normale barrières van fysieke afstand (Yar, 2005). Jongeren lopen dus ook meer risico om seksueel lastiggevallen te worden op het internet of te maken te krijgen met seksuele dwang (Lenhart e.a., 2001). Aangezien dit risico voor meisjes sterk verhoogd is, zal ons onderzoek zich op deze groep richten. Voor meer inzicht in de verschillen tussen jongens en meisjes met betrekking tot incidenten op het

* De auteurs danken de redactie van TvC voor het constructieve commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

internet verwijzen wij naar De Graaf en Vanwesenbeeck (2006), Mitchell e.a. (2001) en Wolak e.a. (2004).

Op wat voor wijze worden meisjes zoal lastiggevalven? De aard van de incidenten op het internet kan sterk variëren. Zo kunnen slachtoffers aanstootgevende seksuele boodschappen ontvangen of erotische en pornografische foto's of filmpjes opgestuurd krijgen tijdens individuele onlinecommunicatie (Barak, 2005). Veel slachtoffers krijgen te maken met ongewenste seksuele aandacht, bijvoorbeeld in de vorm van vragen over iemands seksleven of uitnodigingen tot offline seksueel contact. In sommige gevallen loopt het storende gedrag echter verder uit de hand en vindt er seksuele dwang plaats. Weliswaar is fysieke dwang op het internet onmogelijk, maar er kan door de dader wel mee gedreigd worden. Het is mogelijk dat er na een ontmoeting op internet 'in het echt' wordt afgesproken, waarbij fysieke dwang kan plaatsvinden (Seto e.a., 2011; Wolak e.a., 2008). Een recente ontwikkeling is de mogelijkheid om in te breken op de computer van slachtoffers en de controle over deze computer en de webcam over te nemen. Via deze weg kunnen bijvoorbeeld video's van slachtoffers worden gemaakt. Hiermee kunnen zij vervolgens door de dader onder druk worden gezet om bijvoorbeeld seksuele handelingen te verrichten (de Volkskrant, 24 juni 2008).

Onderzoek naar seksueel hinderlijk gedrag gericht tegen meisjes op internet blijft in Nederland nog achter. Hierdoor kunnen er nog weinig verklaringen worden geboden voor het zich voordoen van deze incidenten. Uit buitenlands onderzoek blijkt dat verschillende factoren samenhangen met slachtofferschap van hinderlijk seksueel gedrag of seksuele dwang op het internet. Sommige risicofactoren omvatten de persoonskenmerken van slachtoffers, zoals de leeftijd van het meisje (Wolak e.a., 2004).

Andere risicofactoren hangen samen met gedragingen van potentiële slachtoffers op het internet. Zo vergroot het verzenden van persoonlijke informatie naar onbekenden of het bezoeken van chatrooms de kans dat meisjes seksueel worden lastiggevalven op het internet (Wolak e.a., 2008). Het eigen gedrag van meisjes op het internet lijkt dus van invloed te zijn op de kans dat zij slachtoffer worden van ongewenst seksueel gedrag op het internet. Deze resultaten komen overeen met de routineactiviteitentheorie (Cohen & Felson, 1979) en de leefstijltheorie (Hindelang e.a., 1978), die er beide van uitgaan dat een persoon zelf invloed kan uitoefenen op eventueel slachtofferschap.

De leefstijltheorie (*Lifestyle Theory*) en de routineactiviteitentheorie zijn sterk aan elkaar gerelateerd (Maxfield, 1987). Beide theorieën stellen dat het gedrag van een slachtoffer sterk van invloed is op het risico om slachtoffer te worden van een bepaald delict. De leefstijltheorie is ontwikkeld door Hindelang e.a. (1978). Zij gebruikten de individuele verschillen in leefstijl als verklarende factor voor slachtofferschap. Leefstijl wordt door deze onderzoekers gedefinieerd als regelmatig terugkerende activiteiten op het gebied van werk, school en vrije tijd (Wittebrood, 2006). Deze activiteiten leiden ertoe dat individuen zich op bepaalde tijden en plaatsen bevinden, die de mate van blootstelling aan risicovolle situaties en een potentiële dader beïnvloeden. De leefstijl van een individu wordt beïnvloed door drie factoren (Maxfield, 1987). Ten eerste heeft de omgeving van een individu een bepaalde verwachting van het gedrag van het individu, afhankelijk van de sociale

rol die hij of zij vervult. Verder ondervindt een individu beperkingen in zijn of haar gedrag door economische status, opleiding en verplichtingen aan relaties. De derde factor die van invloed is, zijn de individuele aanpassingen aan de hiervoor genoemde beperkingen. De verwachting is dus dat de leefstijl van een middelbare en getrouwde vrouw met een vaste baan verschilt van die van een jonge, ongerouwde en werkloze man. Het verschil in leefstijl leidt tot een verschil in blootstelling aan risico op slachtofferschap van criminaliteit.

De routineactiviteitentheorie is sterk verwant aan de leefstijltheorie. Deze theorie (Cohen & Felson, 1979) trachtte echter oorspronkelijk een verklaring te bieden voor macro-ontwikkelingen in criminaliteit, in plaats van individuele (micro)verschillen in slachtofferschap (Wittebrood, 2006). Later is de theorie ook vaak op individueel niveau toegepast. Cohen en Felson gaan er in hun theorie van uit dat trends in criminaliteit verklaard kunnen worden vanuit veranderingen in patronen van routineactiviteiten. De onderzoekers definiëren routineactiviteiten als 'terugkerende en regelmatig voorkomende activiteiten die de populatie en het individu voorzien in de dagelijkse behoeften, ongeacht biologische of culturele afkomst' (Cohen & Felson, 1979, 593). Hieronder vallen zaken als werk, eten, onderdak, seks, ontspanning, sociale interactie, leren en opvoeding. Routineactiviteiten kunnen thuis plaatsvinden, maar ook op het werk en in andere activiteiten buitenshuis. Deze routineactiviteiten beïnvloeden het al dan niet samenkomen in tijd en plaats van drie elementen van criminaliteit: een gemotiveerde dader, een geschikt doelwit en de afwezigheid van geschikte controle. Volgens deze theorie lopen mensen meer risico op slachtofferschap wanneer ze zich in het publieke domein begeven, omdat de kans op een ontmoeting met een gemotiveerde dader daar groter is. Deze theorie wordt vaak als ietwat beperkt beschouwd (Schwartz & Pitts, 1995), omdat er geen aandacht wordt besteed aan de individuele motivatie van de dader. Deze wordt als een vaststaand gegeven behandeld; men gaat ervan uit dat motivatie bij de dader altijd aanwezig is.

De leefstijltheorie en de routineactiviteitentheorie worden tegenwoordig vaak geïntegreerd gebruikt (Wittebrood, 2006). Een belangrijk aspect bij het risico dat mensen kunnen lopen op slachtofferschap is volgens beide theorieën de sekse van het slachtoffer. In het algemeen lopen mannen meer risico om slachtoffer van een delict te worden (Mustaine & Tewksbury, 1999). Als vrouwen slachtoffer worden, dan is dat meestal van andersoortige delicten dan mannen, zoals een seksueel delict. Volgens de leefstijltheorie en de routineactiviteitentheorie komt dit doordat vrouwen op basis van hun sekse gezien worden als een meer geschikt doelwit door de meestal mannelijke daders (Schwartz & Pitts, 1995). De geschiktheid wordt daarbij vaak nog vergroot door hun leefstijl en door de plek waar ze zich bevinden en de kringen waarin ze verkeren. Zo vonden Schwartz en Pitts dat vrouwelijke studentes die regelmatig uitgaan en daarbij alcohol drinken en vrouwen die regelmatig omgaan met gemotiveerde daders meer risico lopen op een confrontatie met ongewenste intimiteiten dan vrouwen die dat niet doen.

De leefstijl- en routineactiviteitenbenaderingen gaan al een tijd mee in de criminologie. De vraag is echter of ze ook huidige ontwikkelingen in de criminaliteit, zoals het ontstaan van cybercriminaliteit, kunnen verklaren. Bij deze nieuwe vormen is namelijk niet meer altijd sprake van een samenkomst van een gemoti-

veerde dader en een geschikt doelwit, bij afwezigheid van geschikte controle. Volgens Yar (2005) vindt cybercriminaliteit plaats in een totaal nieuwe sociale omgeving en zijn de huidige verklaringen voor criminaliteit daarom niet toereikend. Anderen zijn van mening dat het slechts al bekende criminele activiteiten in een nieuw jasje betreft en dat de gangbare criminologische theorieën, waaronder de routineactiviteitentheorie en de leefstijltheorie, als verklaring gehanteerd kunnen worden (Grabosky, 2001; Holt & Bossler, 2009). In onderzoek van Holt en Bossler (2009), Marcum e.a. (2010) en Van Wilsem (2010) werd al aangetoond dat bepaald routinecomputergebruik (zoals het bezoeken van chatrooms) geassocieerd is met een verhoogde kans om lastiggevallen of bedreigd te worden op het internet. Holt en Bossler (2009) en Marcum e.a. (2010) deden echter onderzoek onder studenten en in het onderzoek van Van Wilsem (2010) werd gebruikgemaakt van een representatieve steekproef van Nederlandse huishoudens (met deelnemers vanaf 16 jaar). Het is de vraag of deze resultaten ook van toepassing zullen zijn voor jongeren tussen 10 en 17 jaar, aangezien leefstijl en routineactiviteiten worden verwacht te veranderen (jongeren krijgen naarmate ze ouder worden een andere levensinvulling) over de levensloop (Hindelang e.a., 1978; Wittebrood & Nieuwbeerta, 2000). Deze jonge groep zal daarom in dit onderzoek apart onderzocht worden.

Dit artikel onderzoekt door middel van de routineactiviteitentheorie en leefstijltheorie in hoeverre het slachtofferschap samenhangt met bepaalde gedragingen van het slachtoffer op en buiten het internet. We beogen hiermee niet alleen meer inzicht te krijgen in de kenmerken van dit type delicten, maar ook vragen te beantwoorden met betrekking tot de preventie ervan. Wanneer er immers een relatie wordt gevonden tussen gedragingen van het slachtoffer zelf en slachtofferschap op het internet, kan getracht worden veranderingen aan te brengen in het gedrag van potentiële slachtoffers om de kans op slachtofferschap te verkleinen. De onderzoeksvraag die wordt gehanteerd, luidt als volgt: in hoeverre wordt de kans om slachtoffer te worden van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet beïnvloed door de leefstijl en de regelmatig terugkerende activiteiten op het internet van het potentiële slachtoffer?

Voor de routineactiviteiten wordt dus gekeken naar bepaalde routineactiviteiten op het internet, voor de leefstijl naar een risicovolle leefstijl buiten het internet. Hierbij is de volgende hypothese opgesteld:

Risicovolle routine-internetactiviteiten en een risicovolle leefstijl buiten het internet vergroten de kans dat een jongere het slachtoffer wordt van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet. Hoe risicovoller het gedrag, hoe groter de kans op het slachtofferschap.

Methode

Steekproef

Er is een vragenlijst afgenomen bij 148 meisjes tussen de 10 en 17 jaar. Voor de ondergrens van 10 jaar is gekozen omdat in 2009 ongeveer 80 procent van de

Nederlandse jongeren tussen de 9 en 13 jaar een profielsite heeft op Hyves of Facebook (Jeugdpeil, 2009). Daardoor nemen de risico's op ongewenste (seksuele) contacten in een digitale context toe en is het mogelijk dat meisjes vanaf deze leeftijd wel eens met seksueel hinderlijk gedrag te maken hebben gehad. Voor de bovengrens van 17 jaar is gekozen omdat jongeren vanaf hun 18de levensjaar als 'volwassen' worden beschouwd en daarmee niet meer vallen onder de beoogde doelgroep van jongeren/minderjarigen. De meisjes werden gezocht via oproepen op verschillende websites die bekendstaan als populair onder jongeren, namelijk www.hyves.nl, www.sugababes.nl, www.fok.nl, www.partyflock.nl, www.cu2.nl, www.tmf.nl en www.credible.nl (een christelijk jongerenforum). Er is gekozen om de meisjes via internet te bevragen, omdat we de ervaringen van meisjes met seksueel gedwongen gedrag op internet wilden weten. Door websurveys is het niet mogelijk om een representatieve steekproef te krijgen en de onderzoeker heeft te maken met zelfselectie van de respondent. Echter, het is een goedkoop en snel middel dat, heel belangrijk bij een onderwerp als seksueel slachtofferschap, anonimiteit van de respondent kan garanderen (De Pelsmacker & Van Kenhove, 2007).

Variabelen/instrumentarium

Er is een pilot van de vragenlijst afgenomen bij zestien jongeren op het jongerenforum www.jongeren-forum.nl. Bij de pilot kwamen geen noemenswaardige problemen met de vragenlijst naar voren. De vragenlijst is vervolgens in de originele vorm gebruikt in het feitelijke onderzoek.

Aan het begin van de vragenlijst vulden de meisjes een aantal algemene vragen in over onder meer hun leeftijd. Daarop volgde een aantal vragen over ervaringen met seksueel hinderlijk gedrag en seksuele dwang op het internet. Deelnemers kregen een korte uitleg over wat hiermee bedoeld werd:

'(...) bijvoorbeeld dat je door je contact met anderen op internet tot dingen werd gedwongen die je niet wilde doen, zoals gedwongen worden om je uit te kleden voor een webcam of dat iemand die je via internet kende probeerde seks met je te hebben tegen je wil toen je met diegene afsprak.'

Daarna werd hun gevraagd of ze in hun contact met anderen op internet wel eens een ervaring met seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet hadden gehad. Indien deelnemers op deze vraag 'ja' antwoordden, volgden meer vragen over deze gebeurtenissen. Aan deze meisjes werd onder andere gevraagd om het incident te beschrijven en wat ze wisten van degene met wie ze online contact hadden gehad.

Hierna volgde een aantal vragen over het routine-internetgebruik van de deelnemers. De deelnemers vulden bijvoorbeeld in op welke plek ze het internet meestal gebruikten en wat voor dingen (chatten, e-mailen enz.) ze op het internet deden. Ook werd gevraagd naar bepaalde risicogedragingen op het internet door de deelnemers, zoals het uitwisselen van persoonlijke gegevens. De gebruikte items zijn vergelijkbaar met de items die Holt en Bossler (2009) gebruikt hebben in hun onderzoek naar slachtofferschap van cybercriminaliteit. De gebruikte items voor

het meten van de routine-internetactiviteiten vormden samen een redelijk betrouwbare schaal ($\alpha=.693$).

Het laatste vragenblok betrof de leefstijl van de meisjes. Hierbij zijn vragen gebruikt die eerder gebruikt zijn in de 'Youth Risk Behavior Surveillance System' (Brener e.a., 2004). Dit is een onderzoek dat elke twee jaar wordt uitgevoerd onder jongeren in de Verenigde Staten om zes categorieën van gedrag te meten die risico opleveren voor de gezondheid. Uit deze vragenlijst zijn drie categorieën gekozen, namelijk gebruik van alcohol en drugs en seksuele gedragingen. Volgens Zhang e.a. (2001) zijn alcohol en drugsgebruik goede indicatoren van een risicovolle leefstijl. Ook een actief seksleven hangt hiermee samen (Testa e.a., 2007). Een risicovolle leefstijl op deze drie vlakken werd verwacht representatief te zijn voor een algehele risicovolle leefstijl. De meisjes werd bijvoorbeeld gevraagd naar de frequentie van hun alcohol- en drugsgebruik. De gebruikte items voor het meten van leefstijl vormden een betrouwbare schaal ($\alpha=.882$).

Analysetechnieken

Op basis van hun antwoord op de vraag aan het begin van het onderzoek of deelnemers een ervaring hadden met seksueel hinderlijk gedrag op het internet (*ja of nee*) zijn de meisjes ingedeeld in twee groepen: slachtoffers en niet-slachtoffers. Deze groepen zijn via een logistische regressieanalyse vergeleken met betrekking tot hun routineactiviteiten en leefstijl. De routineactiviteiten zoals Cohen en Felson (1979) deze hebben beschreven, zijn hier vertaald naar internetgedrag. Het gaat hier dus om de vraag of activiteiten op het internet waarmee men zich op regelmatige basis bezighoudt, zoals chatten of het uitwisselen van foto's of filmpjes, kunnen voorspellen hoe groot de kans is dat iemand seksueel lastiggevallen wordt op het internet.

Resultaten

Respondenten

De vragenlijst is ingevuld door 181 meisjes. Meisjes van wie de leeftijd niet tussen de 10 en 17 jaar ligt, zijn verwijderd. Hierna zijn er nog 167 deelnemers overgebleven. Verder zijn negentien meisjes verwijderd die de vraag 'Heb je wel eens een ervaring met seksueel hinderlijk gedrag gehad tijdens je contact met anderen op het internet?' niet hebben ingevuld. Uiteindelijk zijn 148 meisjes meegenomen in de analyses. De gemiddelde leeftijd was 14 jaar en 9 maanden ($SD=1.737$).

Ervaring met seksueel hinderlijk gedrag op het internet

Van alle deelnemers is 39,9 procent wel eens seksueel lastiggevallen op het internet. Hoewel niet altijd duidelijk uit hun verhaal valt op te maken wat hun rol in het geheel was, zullen de meisjes die een ervaring hebben gehad met seksueel hinderlijk gedrag op het internet in het hierna volgende worden aangeduid als 'slachtoffers'. Degene met wie ze contact hebben gehad op het internet wordt aangeduid als 'dader'.

De slachtoffers hebben aan het begin van de enquête een beschrijving gegeven van datgene wat er tussen hen en de dader is voorgevallen. Meer dan de helft van deze beschrijvingen (35) heeft te maken met het uitwisselen van foto's of filmpjes via internet. Deze meisjes zijn bijvoorbeeld ongevraagd geconfronteerd met een ander die naakt voor de webcam stond. Een beschrijving die naar onze mening representatief is voor deze verhalen luidt als volgt: 'Na een tijdje contact op MSN deden we de cam aan en hij vroeg mij om te strippen en zei hij dat hij dan ook zou strippen. Toen ik zei dat ik dit niet wou doen begon hij te dreigen. Hierna heb ik hem natuurlijk geblokkeerd en verwijderd.' Respondenten rapporteerden echter ook ernstigere gevallen, zoals in deze beschrijving: 'Ik ben stom geweest, heb gecamd met iemand, die heeft foto's gemaakt en dreigde die aan iedereen te laten zien. Ben toen helaas eerst niet naar politie geweest maar ben op zijn verzoeken ingegaan.' De overige verhalen hebben vooral te maken met seksueel getinte verzoeken op internet, waarbij slachtoffers erg persoonlijke of ongewone verzoeken krijgen. De meeste slachtoffers hebben de dader ontmoet via een netwerksite zoals www.hyves.nl (29,2 procent) of een chatsite of forum (45,8 procent), waarbij door ongeveer 65 procent van de slachtoffers en 75 procent van de daders gebruikgemaakt is van een webcam.

De meerderheid van de slachtoffers (72,9 procent) denkt dat ze te maken heeft gehad met een man, die in ongeveer dezelfde leeftijdsgroep (tussen de 15 en 19 jaar oud; 35,7 procent) of een iets oudere leeftijdsgroep (tussen de 20 en 24 jaar oud; 28,6 procent) valt als zichzelf.

Vervolgens hebben de slachtoffers ingevuld wat er gebeurd is op seksueel gebied. In 95 procent van de incidenten heeft de dader onderwerpen ter sprake gebracht die met seks te maken hebben, terwijl 33,3 procent van de slachtoffers zegt zelf seksuele onderwerpen ter sprake te hebben gebracht. Het kwam ook regelmatig voor (52,6 procent) dat de dader het slachtoffer seksueel getinte foto's of filmpjes heeft gestuurd. Sommige slachtoffers (29,7 procent) hebben seksueel getinte foto's of filmpjes van zichzelf naar de dader gestuurd. Van de slachtoffers geeft 55,6 procent aan dat er sprake is geweest van cyberseks (strippen of masturberen voor de webcam).

Wat betreft de gevoelens voor de dader geeft 69,4 procent van de slachtoffers aan dat ze niet verliefd waren op de ander ten tijde van het incident. De meeste slachtoffers vonden het contact met de ander wel spannend (19,4 procent) of een beetje spannend (36,1 procent). Echter, 37,1 procent van de slachtoffers vond het contact met de dader ook vervelend. Verder geeft 48,6 procent van de slachtoffers aan dat de dader heeft geprobeerd om hen ergens toe te dwingen door bijvoorbeeld chantage of bedreiging. Zo is er door de dader gedreigd om foto's of filmpjes van het meisje door te sturen naar anderen of openbaar te maken op het internet. Een voorbeeld van deze dreigementen luidt: 'Hij dreigde foto's van mij in schaarse kleding (gemaakt met de webcam) op internet te zetten.' In acht gevallen vond er een ontmoeting in 'real life' plaats. Bij slechts drie gevallen was bij deze ontmoeting sprake van fysiek geweld. Veel slachtoffers (48,1 procent) geven aan dat ze achteraf een vervelend of angstig gevoel hadden. Andere slachtoffers (29,6 procent) waren niet erg onder de indruk en 14,8 procent geeft zelfs aan het wel spannend of lekker gevonden te hebben. De meeste slachtoffers (91,2 procent) hebben

Tabel 1: *Logistische regressie van routine-internetactiviteiten en risicovolle leefstijl op de kans op slachtofferschap van seksueel hinderlijk gedrag op het internet*

	B	Std. error	Exp(B)	95,0% B.I. voor EXP(B)
Routine-internetactiviteiten	-,080 (n.s.)	,078	,923	,793-1,075
Leefstijl	,963*	,304	2,621	1,443-4,758

* $p < 0,01$.

-2 Log likelihood=100,560; $\chi^2(2)=12,212$; $p < 0,01$.

Tabel 2: *Routine-internetactiviteiten die samenhangen met de kans op seksueel hinderlijk gedrag op het internet*

	B	Std. error	Exp(B)	95,0% B.I. voor EXP(B)
Aantal bezoeken van www.hyves.nl per week	-,150*	,076	,861	,742-.998
Computer niet in de woonkamer	-1,196*	,480	,302	,118-.775

* $p < 0,05$.

-2 Log likelihood=71,078; $\chi^2(26)=46,199$; $p < 0,01$.

geen aangifte gedaan van het incident. Als reden hiervoor noemen zij bijvoorbeeld dat er geen bewijs was of dat het slachtoffer het zelf ook wilde of leuk vond. De slachtoffers die wel aangifte hebben gedaan (8,8 procent), deden dit bijvoorbeeld omdat ze vonden dat de dader te ver was gegaan.

Routine-internetactiviteiten

De hypothese dat routine-internetactiviteiten en een risicovolle leefstijl de kans op slachtofferschap van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet vergroten, is getoetst via logistische regressies. Er is een logistische regressie uitgevoerd om het effect van routine-internetactiviteiten en leefstijl op slachtofferschap te schatten (zie tabel 1). De routine-internetactiviteiten blijken niet gerelateerd aan slachtofferschap ($B = -.080$, n.s.). Dit betekent dus dat er bij de meisjes niet gesproken kan worden van een duidelijke invloed van routineactiviteiten op de kans om slachtoffer te worden van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang.

Typen activiteiten

Aangezien de gemiddelde score op routine-internetactiviteiten niet van significante invloed blijkt te zijn op de kans op slachtofferschap, is gekeken of afzonderlijke items van deze schaal wel invloed uitoefenen. Hiertoe is een logistische regressieanalyse uitgevoerd om het effect te schatten van de items uit de schaal voor routine-internetactiviteiten op slachtofferschap. Hieruit volgt dat twee items significant gerelateerd zijn aan slachtofferschap (zie tabel 2).

Het aantal keren per week dat meisjes www.hyves.nl bezoeken ($OR=.861$) en de plek in huis waar de computer staat ($OR=.302$), lijken beschermend te werken; meisjes die www.hyves.nl vaak bezoeken, lopen 13,9 procent minder kans op slachtofferschap dan meisjes die dit niet doen. Dit geldt eveneens voor meisjes van wie de computer niet in de woonkamer staat (bijvoorbeeld in hun eigen kamer of een andere kamer dan de woonkamer), zij lopen 69,8 procent minder kans op slachtofferschap. Dit alles is gegeven de andere variabelen in het model; de invloed geldt in deze mate wanneer alle andere variabelen meegenomen worden. Uit de analyses komen geen routine-internetactiviteiten naar voren die risico-verhogend werken.

Leefstijl

Uit de logistische regressieanalyse van het effect van routine-internetactiviteiten en leefstijl op slachtofferschap van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet volgt dat alleen leefstijl ($B=.963$; $p<.01$) een significant effect heeft op de kans om seksueel lastiggevallen te worden op het internet (zie tabel 1). De odds ratio voor leefstijl is 2.621. Dit betekent dat een zogenoemde 'riskante' leefstijl van de meisjes de kans op slachtofferschap met 162,1 procent verhoogt.

Aspecten van de leefstijl

Om te onderzoeken of specifieke aspecten van de leefstijl meer risico opleveren op slachtofferschap is een logistische regressieanalyse uitgevoerd van het effect van de items van leefstijl op slachtofferschap. Eén item draagt significant bij aan slachtofferschap, namelijk 'Met hoeveel mensen heb je in totaal seks (geslachts-gemeenschap) gehad?' ($B=.516$; $p<.05$). Voor dit item is de odds ratio 1.676. Dit betekent dat het hebben van meerdere sekspartners de kans op slachtofferschap met 67,6 procent verhoogt. Meisjes die veel sekspartners hebben gehad, lopen meer kans op slachtofferschap dan meisjes die weinig sekspartners hebben gehad, gegeven de andere variabelen in het model.

Discussie

In dit onderzoek is de invloed onderzocht van routine-internetactiviteiten en leefstijl op slachtofferschap van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet. Het doel was om meer inzicht te krijgen in de rol die routine-internetactiviteiten en een risicovolle leefstijl buiten het internet daarin spelen.

De hypothese dat risicovolle routine-internetactiviteiten en een risicovolle leefstijl buiten het internet de kans vergroten dat een jongere het slachtoffer wordt van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet is getoetst en wordt ten dele bevestigd. In tegenstelling tot de verwachting is er geen invloed gevonden van totale routine-internetactiviteiten op de kans op seksueel lastiggevallen te worden op het internet. Blijkbaar zijn deze activiteiten niet van voor-spellende waarde voor slachtofferschap van dit type delicten. Meisjes die een

bepaald internetgedrag vertonen, vormen niet een meer geschikt doelwit dan anderen die dit niet doen.

Bij de afzonderlijke internetactiviteiten die we hebben gemeten, werden wel twee factoren gevonden die een negatieve samenhang vertoonden met de kans op slachtofferschap: het aantal keren per week dat meisjes www.hyves.nl bezoeken en of de computer van het meisje wel of niet in de woonkamer staat. Beide resultaten zijn tegen de verwachtingen in. Een verklaring voor de beschermende invloed van www.hyves.nl zou kunnen zijn dat meisjes daar vooral contact hebben met mensen die ze 'echt' kennen, ook buiten het internet. Een verklaring voor het feit dat meisjes bij wie de computer in de woonkamer staat meer risico lopen, zou kunnen zijn dat zij zich in de woonkamer veilig wanen om contact met onbekenden aan te gaan (maar dus niet veilig zijn). Echter, dat er slechts één computer in huis is, die in de woonkamer staat, kan ook duiden op een huishouden met een lagere sociaaleconomische status (Duimel & De Haan, 2007). Uit de *National Crime Victimization Survey* blijkt verder dat mensen met een lagere SES drie keer zo veel slachtofferschap van seksuele delicten rapporteren dan mensen met een hoger inkomen (Williams & Guerra, 2008). Het verhoogde risico van de meisjes met een computer in de woonkamer kan dus wellicht voortvloeien uit een lagere sociaaleconomische status.

Eerder werd wel een invloed gevonden van routine-internetactiviteiten op bijvoorbeeld lastiggevallen worden op internet (onderzocht bij studenten; Holt & Bossler, 2009; Marcum e.a., 2010) of digitale bedreiging (onderzocht bij een steekproef van Nederlandse huishoudens; Van Wilsem, 2010). Voor de hier onderzochte meisjes blijkt deze invloed niet te gelden. De resultaten van het huidige onderzoek sluiten vermoedelijk meer aan bij Yar (2005), waarin wordt gesteld dat hoewel bepaalde concepten van de routineactiviteitentheorie vertaald kunnen worden naar cybercriminaliteit, er toch belangrijke verschillen zijn tussen de 'digitale' en de 'werkelijke' leefomgeving. In de 'digitale' leefomgeving geldt niet dat altijd sprake moet zijn van een samenkomst in tijd en ruimte van een gemotiveerde dader en een geschikt doelwit, bij afwezigheid van geschikte controle. De terminologie en aannames van de routineactiviteitentheorie zijn dus niet altijd meer van toepassing. Er moet volgens Yar sprake zijn van andere invloeden op het internet. De leefstijl van de jongeren zou zo'n invloed kunnen vormen.

Uit ons onderzoek blijkt inderdaad dat een onderdeel van de leefstijl van de meisjes van sterke invloed is op slachtofferschap op het internet. Meisjes die veel sekspartners hebben gehad, lopen een groter risico om geconfronteerd te worden met seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet. Overigens dient hierbij wel aangemerkt te worden dat onze bevindingen niet de theorie van Hindelang per se bevestigen, aangezien deze laatste de gehele leefstijl bekijkt en wij alleen het risicovolle deel.

Deze resultaten zijn een aanwijzing dat, tenminste bij dit type delinquent gedrag en deze onderzochte leeftijdsgroep, routine-internetactiviteiten en leefstijl op basis van de gevonden correlaties wel gerelateerd zijn, maar niet evenveel invloed uitoefenen op slachtofferschap. Slachtofferschap wordt bij meisjes sterk beïnvloed door leefstijl buiten het internet (zoals middelengebruik en seksueel

gedrag), terwijl routine-internetactiviteiten geen grote rol spelen. Het gaat dus niet zozeer om hoe de meisjes zich gedragen op het internet, maar des te meer om de risico's die ze aangaan wanneer ze zich niet op het internet bevinden.

Bij dit onderzoek kan een aantal kanttekeningen geplaatst worden. Ten eerste zijn er opmerkingen te plaatsen bij de representativiteit van de steekproef. Het kan zijn dat slachtoffers van seksueel hinderlijk gedrag op het internet oververtegenwoordigd zijn in de steekproef, omdat deelnemers van tevoren op de hoogte waren van het onderwerp van de vragenlijst. Deze voorkennis kan ook een verklaring zijn voor het vrij hoge percentage van respondenten dat aangeeft wel eens seksueel lastiggevallen te zijn op het internet. Meisjes die hiermee wel eens te maken hebben gehad, kunnen meer geneigd geweest zijn om het onderzoek in te vullen dan meisjes die een dergelijke ervaring niet hebben gehad. Op basis van deze steekproef kunnen dus niet volledig betrouwbare uitspraken worden gedaan over de prevalentie van seksueel hinderlijk gedrag en seksuele dwang op het internet onder jongeren.

Verder is de betrouwbaarheid van de schaal voor routine-internetactiviteiten niet erg sterk. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de operationalisatie van het concept routine-internetactiviteiten misschien niet sterk genoeg is geweest. De items die gebruikt zijn voor het onderzoek waren echter vergelijkbaar met eerder onderzoek, waar de schalen als betrouwbaar werden gepresenteerd (Holt & Bossler, 2009).

Vanuit de leefstijl- en routineactiviteitentheorie is situationele criminaliteitspreventie de aangewezen manier om elke vorm van criminaliteit tegen te gaan (Clarke, 1997). Dit zou dan ook moeten gelden voor cybercriminaliteit (Yar, 2005). Deze methode richt zich niet direct op de dader, maar op het voorkomen van criminaliteit door de mogelijkheid en gelegenheid die de dader heeft om criminaliteit te plegen te verminderen. Een belangrijke gelegenheid hiertoe ligt op het gebied van voorlichting (Wolak e.a., 2008). Door slachtoffers bewust te maken van de risico's kan bewerkstelligd worden dat zij de dader minder gelegenheid geven. Uit het huidige onderzoek blijkt dat vooral meisjes met een risicovolle leefstijl vaker het doelwit worden van seksueel hinderlijk gedrag of seksuele dwang op het internet. Voorlichting zou zich in het bijzonder op hen kunnen richten. De huidige voorlichtingsprogramma's richten zich echter vooral op de algemene populatie jonge internetgebruikers (Atkinson & Newton, 2010; Wolak e.a., 2008), zoals het lespakket 'Internetsoa', onderdeel van de mediacampagne 'Internetseks, daar kun je ziek van zijn' van de stichting 'Mijn kind online' (www.internetsoa.nl, 2011).

Er is in Nederland nog een gebrek aan onderzoek naar daders van seksueel hinderlijk gedrag en seksuele dwang op internet. Er worden door politie en justitie steeds meer zaken gesignaleerd waarbij minderjarigen gedwongen worden voor een webcam seksuele handelingen te verrichten (Lünnemann e.a., 2006). Een dossieronderzoek van dergelijke zaken kan inzicht bieden in de methoden die daders hanteren om slachtoffers hiertoe te dwingen. Een interessante invalshoek zou hierbij kunnen zijn om te kijken of deze methoden vergelijkbaar zijn met de methoden van offlinedaders. Hierbij dient ook bekeken te worden of er voor het gedrag van daders, net zoals we nu hier zien voor slachtoffers en de routineactivi-

teiten- en leefstijltheorie, een verschil is tussen de 'digitale' en de 'werkelijke' leefomgeving en of de gangbare criminologische theorieën nog toereikend zijn.

Literatuur

- Atkinson, C. & Newton, D. (2010). Online behaviours of adolescents. Victims, perpetrators and Web 2.0. *Journal of Sexual Aggression*, 16, 107-120.
- Barak, A. (2005). Sexual harassment on the internet. *Social Science Computer Review*, 23, 77-92.
- Brener, N.D., Kann, L., Kinchen, S.A., Grunbaum, J.A., Whalen, L., Eaton, D., Hawkins, J. & Ross, J.G. (2004). Methodology of the youth risk behavior surveillance system. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 53, No. RR-12.
- Clarke, R.V. (1997). *Situational Crime Prevention. Successful case studies* (2nd ed.). New York: Harrow and Heston.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends. A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- De Pelsmacker, P. & Van Kenhove, P. (2007). *Marktonderzoek. Methoden en toepassingen*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- de Volkskrant (24 juni 2008). *Digitale kinderlokken kan de webcam overnemen*.
- Duimel, M. & Haan, J. de (2007). *Nieuwe links in het gezin. De digitale leefwereld van tieners en de rol van hun ouders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Graaf, H. de & Vanwesenbeeck, I. (2006). *'Seks is een game'. Gewenst en ongewenst seksueel gedrag van jongeren op internet*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Grabosky, P. (2001). Virtual criminality. Old wine in new bottles? *Social & Legal Studies*, 10, 243-249.
- Hindelang, M.J., Gottfredson, M.R. & Garofalo, J. (1978). *Victims of personal crime. An empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge: Ballinger.
- Holt, T.J. & Bossler, A.M. (2009). Examining the applicability of lifestyle-routine activities theory for cybercrime victimization. *Deviant Behavior*, 30, 1-25.
- Jeugdpeil (2009). *Onderzoek Hyves*. Op 14 juli 2011 ontleend aan <http://static.nos.nl/jeugdjournaal/uitleg/HyvesJeugdjournaal/OnderzoekHyves.html>.
- Lenhart, A., Rainie, L. & Lewis, O. (2001). *Teenage life online. The rise of the instant-message generation and the Internet's impact on friendships and family relationships*. Pew Internet and American Life Project: www.pewinternet.org/.
- Lünnemann, K., Nieborg, S., Goderie, M., Kool, R. & Beijers, G. (2006). *Kinderen beschermd tegen seksueel misbruik. Evaluatie van de partiële wijziging in de zedelijkheidswetgeving*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Marcum, C.D., Higgins, G.E. & Ricketts, M.L. (2010). Potential factors of online victimization of youth. An examination of adolescent online behaviors utilizing routine activity theory. *Deviant Behavior*, 31, 381-410.
- Maxfield, M.G. (1987). Lifestyle and routine activity theories of crime. Empirical studies of victimization, delinquency, and offender decision-making. *Journal of Quantitative Criminology*, 3, 275-282.
- Mitchell, K.J., Finkelhor, D. & Wolak, J. (2001). Risk factors for and impact of online sexual solicitation of youth. *The Journal of the American Medical Association*, 285, 3011-3014.
- Mustaine, E.E. & Tewksbury, R. (1999). A routine activity theory explanation for women's stalking victimizations. *Violence Against Women*, 5, 43-62.

- Schwartz, M.D. & Pitts, V.L. (1995). Exploring a feminist routine activities approach to explaining sexual assault. *Justice Quarterly*, 12, 9-31.
- Seto, M.C., Hanson, R.K. & Babchishin, K.M. (2011). Contact sexual offending by men with online sexual offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23, 124-145.
- Testa, M., VanZile-Tamsen, C. & Livingston, J.A. (2007). Prospective prediction of women's sexual victimization by intimate and nonintimate male perpetrators. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75, 52-60.
- Williams, J.K. & Guerra, N.G. (2008). *Epidemiology, victimization patterns by age, gender, ethnicity, socioeconomic status*. Encyclopedia of Interpersonal Violence. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wilsem, J. van (2010). Digitale en traditionele bedreiging vergeleken. Een studie naar risicofactoren van slachtofferschap. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52, 73-87.
- Wittebrood, K. (2006). *Slachtoffers van criminaliteit. Feiten en achtergronden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wittebrood, K. & Nieuwbeerta, P. (2000). Criminal victimization during one's life course. The effects of previous victimization and patterns of routine activities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37, 91-122.
- Wolak, J., Finkelhor, D. & Mitchell, K.J. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors. Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of Adolescent Health*, 35, 424e11-424e20.
- Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K.J. & Ybarra, M.L. (2008). Online 'predators' and their victims. Myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63, 111-128.
- Yar, M. (2005). The novelty of 'cybercrime'. An assessment in light of Routine Activity Theory. *European Journal of Criminology*, 2, 407-427.
- Zhang, L., Welte, J.W. & Wieczorek, W.F. (2001). Deviant lifestyle and crime victimization. *Journal of Criminal Justice*, 29, 133-143.

Internetbronnen

Algemeen Dagblad. *Seks voor webcam onder dwang*. Geraadpleegd op 10 mei 2011 via www.ad.nl/ad/nl/1038/Rotterdam/article/detail/85353/2006/09/29/Seks-voor-webcam-onder-dwang.dhtml.

Internetseks, daar kun je ziek van zijn. Geraadpleegd op 10 mei 2011 via www.internetsoa.nl/.

Jeugdpeil. *Onderzoek Hyves*. Geraadpleegd op 18 juli 2011 via <http://static.nos.nl/jeugdjournaal/uitleg/HyvesJeugdjournaal/OnderzoekHyves.html>.